

lětonis

70
2023

Zeitschrift für Sorabistik und vergleichende Minderheitenforschung
Časopis za sorabistiku a přirunowace mjeńšinowe slědženje
Casopis za sorabistiku a pširownujuce mjeńšynowe slěženje
Journal for Sorbian and Comparative Minority Studies

Madlena Norbergowa

Roland Marti sedymźaset lět
Ze žěkownosću k narodnemu dnju

Serbski Sorbisches
institut Institut

DOI

[https://doi.org/10.59195/
lp.2023.70-20](https://doi.org/10.59195/lp.2023.70-20)

Madlena Norbergowa
Roland Marti sedymźaset lět
Ze žěkownosću k narodnemu dnju

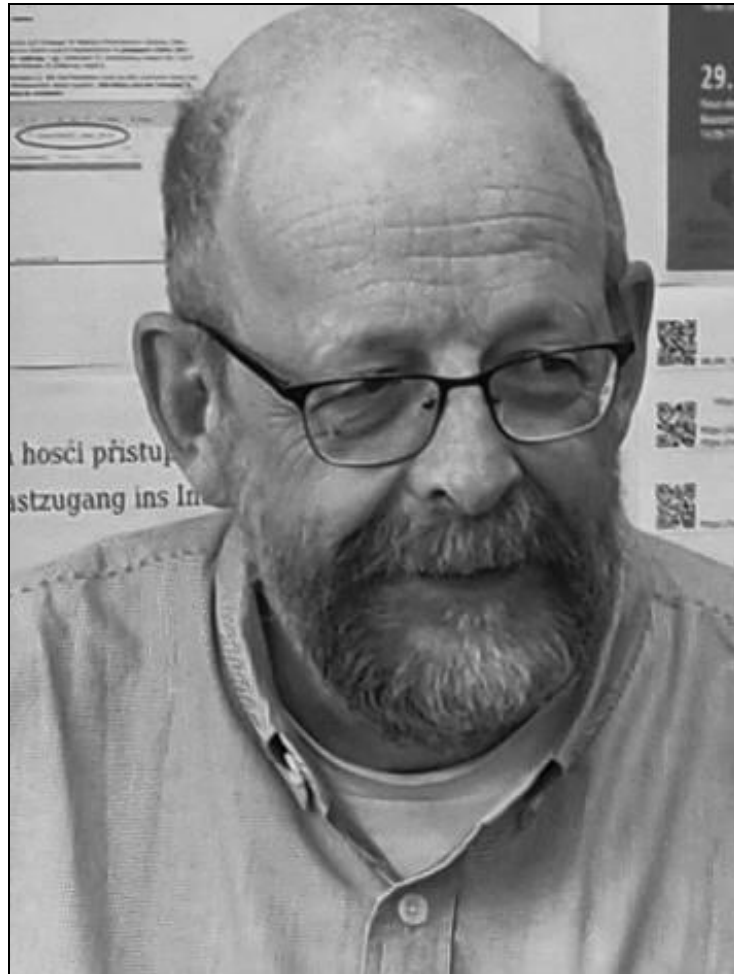

Foto: Serbski institut

Prof. dr. dr. h. c. Roland Marti jo se narožil w lěše 1953 w Genfje, w Šwicafskej. Wón jo studěrował słowjańsku, nimsku a orientalsku filologiju w Baselu a Moskwje. 1980 jo studije dokónył z titlom Ph. D., w lěše 1986 jo slědowała habilitacija. Na to jo zachopił žělaś na uniwersitoma w Baselu a Bambergu, nježli jo 1989 pšewzeł profesuru na Pósaarskej uniwersiće w Saarbrückenje. Bóžko jo Nimska pó politiskem pšewrošenju 1989/90 wšake uniwersitne instituty za slawistiku reducěrowała a někotare samo wótstroniła, tak teke ten w Saarbrückenje. Pó wótwijanju instituta za slawistiku jo se R. Marti zaběrał z

DOI: <https://doi.org/10.59195/lp.2023.70-20>

wucbu na honorarnej bazy a z wědomnostnymi projektami. Šěžyšćo pśi tom stej wordowalej dolnoserbšćina a Dolna Łužyca.

Znajomy jano mało slawistow w Nimskej, ako se zaběraju ze Serbami. Wóni je wšykne znaju, se wě, ale we głownem su to rusisty, polonisty abo bohemisty, a Serby graju snaž pśi rěcnych pśirownowanjach abo wěstych projektach rolu. Jano někotare z nich pak serbsku rěc teke aktiwnje wobkněže a nałožuju, mjazy nimi jo Roland Marti. Mjazytym jo južo pór lět na emeriturje a ja by kšěła ku gózbje jogo kulojtego narodnego dnja slědk glědaš na jogo zaslužby wósebnje za Dolnych Serbow.

Dokulaž su, ako górzejce južo naspomnjone, teke slawistiku w Saarbrückenje de facto zacynili, njejo R. Marti mógał wěcej studentow wuwucowaš. To jo k tomu pśipomogało, až jo starcył na rěcnu a kulturnu situaciju Serbow. A dokulaž Roland Marti póchada ze Šwicaárskeje, žož maju statnje ředowane formy multikulturalności, jo jomu narodnostna politika we oficialnej formje a nic jano ako „alibi kulturneje awtonomije“ derje znata a bliska. Ale teke ta we kantonje Graubünden bydleca narodna mjeńšyna Reteromanow jo pśipomogała k tomu, až jo se Roland Marti rozsužił, se bližej zaběraš z pśisudom Serbow a how wósebnje ze situaciju Dolnoserbow. Su ga wóni idealny studijny objekt za rěcne, literarne a politiske wobjadnanje. Aby pak mógał Serbam pomogaš a do rady dawaš, jo dežał serbšćinu nawuknuš. Roland Marti jo se wobgónił a starcył na fachowego docenta za serbšćinu Pěša Janaša. Z nim jo nawězał kontakt a njejo dlujko trało, až jo Pěš Janaš mógał tu nowu lichotu pó politiskem pšewrošenju wužywaš a se pódaš do Saarbrückena a tam wuwucowaš górnjo- ako teke dolnoserbšćinu. Ako awtor dolnoserbškeje gramatiki, nimsko-dolnoserbškego słownika ako teke wucbných srědkow a literarných zběrkow za wuwucowanje wótkublařkow a ceptařkow a ceptarjow jo měł nejžlěpše fachowe znajobnosći za take žělo. Lěpšego docenta njejo se mógał R. Marti žycyš. Tak jo Pěš Janaš w lětoma 1991 a 1992 póbył w Saarbrückenje a jo serbšćinu pódawał. Malsnje jo se teke pśijašelstwo mjazy Rolandom a Pěšom wuwiło. Z P. Janašom, ze mnu a z drugimi Serbami jo R. Marti wót togo casa konsekwentnje serbował. A wót togo casa, ako jo wobkněžył tu rěc, jo se teke z Dolneju Łužycu zaběrał, a to na wšakich pólach: w rěcywěže, mjeńšynowej politice a wósebnje w literaturje.

Ako jo se Dolnoserbška rěcna komisija (DSRK) w lěše 1994 za to rozsužiła, ortografiju pisneje rěcy nanejmnjej na někotarych městnach powědanej dolnoserbškeje rěcy bližyš, jo se teke Roland Marti chopił z tymi pšaňanjami zaběraš. Wósebnje to ó-towanje jo analizěrowało a w ludowej rěcy za tym slěžił. Za to jo ako rěcnostawizniski dokument nagrawało korpus z maminorěcnyimi powědarjami, ako se žinsa hyšći namakajo w interneše pód mjenim GENIE. Wjelgin kritiski k póstupowanju pawšalnogo ó-towanja z boka DSRK jo Marti ako korektiwum napisał knigły k tomu (MARTI 2007). Bóžko njejo Serbski institut toš te knigły ako teke wuwježenja drugich wósobow w tom nastupanju pśiwzeł a tak mamy žinsa w dolnoserbškeje rěcy inflacionarne ó-towanje.

Což mjeńšynowe pšawa nastupa, se Roland Marti wjelgin derje wuznajo, na jadnom boce pśirodnje ako bergař multikulturelneje Šwicaárskeje a na drugem boce ako sociolinguist. Cu how jano pokazaš na jogo spis „Probleme europäischer Kleinsprachen“ (MARTI 1990) abo wobšyrny nastawk „Die Sorben – Prüfstein und Experimentierfeld für Nationalitätenpolitik“ (MARTI 1992a). Ned w přědnem cysle nowo wuchadajucego Lětopisa w lěše 1992 jo wózjawił nastawk „Rěcna politika w serbšćinje“, w kótaremž jo pokazał na dwa aspekta rěcneje politiki, a to na jadnom boce na poměr serbskeje rěcy k nimskej, na drugem boce na poměr mjazy serbskima rěcoma. Jogo tencasna prognoza wó jěsnej smjerši dolnoserbškeje rěcy pśi wobchowanju dweju njewotwisneju serbskeju rěcow

njejo se chwališboga zwopšawdniła (glej MARTI 1992b: 71). Weto jo tematizěrowanje njerownego poměra mjazy serbskima rěcoma wósebnje Dolnoserbam tyło, dokulaž jo Roland Marti serbskemu swětoju glědałko pšed woblico žaržał. To jo hyšći raz a jasnjej wuzwignuł w swójom nastawku „Dolnoserbšćina: dwójna mjeńšynowa rěc“ slědujuce: „Serbšćina jo mjeńšynowa rěc napšešiwu nimšćinje, a nutšikownje jo dolnoserbšćina mjeńšynowa rěc napšešiwu górnoserbšćinje“ (MARTI 2003: 96). Dalej wón pišo: „Dalo-kož wěm, njejo nichten naražił wurownanje teje njerownowagi, a wó kompenzatoriskich napšawach we wobcerjenju mjazyserbskich pósěgow njejo było to grono.“ (teke tam: 100). Z inkluziwnym zwěšćenim, až Dolna Łužyca a nic jano dolnoserbska rěc jo mjeńšyna w mjeńšynje, jo něchten předny raz zjawnje wótekšył asymetriju w serbskem žywenju a pšedewšym asymetriske statkowanje serbskich institucijow. To njejo wšuži starcyło na rozměše a wobjadnosć. A ako su se wšake teze wopódstatnili we wuwježenjach FORUMA DOLNA ŁUŽYCA, jo se malsnje powědało wó separatizmje z boka Dolnje Łužyce. Slědy z togo jo dejala powědařka FORUMA a awtorka togo artikla bólosćiwje dožywiš. Roland Marti wšak jo kšěł pokazaš na realitu we tom zmysle, až Serby by dejali na tom žělaš, deficitu wugładkowaš. Aktualna analiza z jogo boka žinsa by zajmna była.

W zachadnych tšich lětzasetkach jo se Roland Marti stawnje zasej dolnoserbšćinje pšiwobrošił, na nju teke we wětšem konteksće gromaže z drugimi rěcami žiwał. Cesto jo lažał pši tom fokus na situaciju serbšćiny ako mjeńšynoweje rěcy, na wuznam kodifikacije pšawopisa wósebnje pla małych rěcow a zewšym jich wobgrozonosć a móžnosći rewitalizacije. Dalej jo se jubilar zaběrał z póžyconkami w dolnoserbšćinje (glej MARTI 1999, 2018) abo ze wšakimi aspektami mjazsobnego rozměša słowjańskich rěcow, tak pomjenjoneje interkomprehensije (glej MARTI 2020a). Teke we swójom rozzognowanškem cytanju w januarje lěta 2019 jo grała serbšćina – a specielnje dolnoserbšćina – wósebnu rolu (MARTI 2020b). Na taku wašnju jo Roland Marti pšipomogał, aby se wěda wó wósebnjej situaciji serbšćine we wobłuku slawistiki šyriła.

W kooperaciskem žěle z Pětšom Janašom jo jubilar w ekstremnje pilnem žěle zestajił a wudał zgromažone spise Mata Kosyka w žewješ zwězkach (JANAŠ/MARTI 2000–2017). To jo było monumentalne žělo a historiski statk za Dolnu a cełu Łužycu. Z tym stej twóriłej standardne žělo, ako njejo jano za dolnoserbsku, ale docełego za serbsku literaturu pšeliš wažne. A to jo a wóstanjo zawěšće ta nejwětša zaslužba togo pilnego a wědobnego duo. Klasikař Mato Kosyk jo ze swójeju prozu a poeziju tak na pšecej zakórjony w literarnych stawiznach Serbow. Wudaše Kosykowych zgromažonych spisow zmóžniwo glědanje na literarne twórenje tšoch wuznamnych serbskich basnikow: na Handrija Zejlerja, Jakuba Barta-Ćišinskego a wótněnta teke na Mata Kosyka.

Pódlu žewješzwězkowego cełkownego wudaša su nastali hyšći mjeńše, ale wjelgin gódnje literarne kniglicki, na pšikład te tširěčne Kosykowe basni (JANAŠ/MARTI 2003), ako zmóžniwo teke mjazynarodnemu publikumoju pšistup k literaturje a basnistwu Mata Kosyka. Zachopjeńk Kosykowego slěženja jo se dokumentěrował we wědomnostnej konferency w lěše 2003 we Wjerbnje, žož jo se basnik a prozaist Mato Kosyk narožił. Na toš tej konferency, organizěrowany wót našogo jubilara, jo se teke wóswěšił tširěčny pomnik za Mata Kosyka (engelski, nimski a dolnoserbski), kenž stoj wót togo casa srjež jsy.

Paralelnje k slěženju ku Kosyku jo se R. Marti – zasej gromaže z P. Janašom – zanurił do twórenja Jura Surowina a Fryca Rochy. Tak jo był Marti jaden z organizatorow drugo mjazynarodnego sympoziuma na cesć Jura Surowina, kenž jo se wótměł w nowembu lěta 1995 w Gronau, Budyšynje a Bórkowach. Pšinoski sympozija jo wudał we wósebnem zběrniku pód titlom „Sauerwein – Girėnas – Surowin“ (MARTI 1996). Gromaže

z P. Janašom jo wudał dwójorěčne knihły „A pó zemi libju te strusacki = Und überall flattern Blüten hin“ (JANAŠ/MARTI 2015).

We wobłuku literarnego procowanja jo se R. Marti aktiwnje wobželił na wšakich zarědowanjach, na pšikład w oktobrje 2016 na pócesćenju za Frida Měška ku góžbje jogo 100. narodnego dnja abo na literarno-muzikaliskem wótpołdnju z lyriku Mata Kosyka a pšewóžowańskimi tekstami w lěše 2018, rozmjej ako zakóncenje žěła nad zgromažonymi spisami.

Roland Marti jo aktiwny člonk Mašice Serbskeje. Ako profesor za słowjańske rěcy jo wót založenja Serbskego instituta člonk jogo wědomnostneje pširady a ako taki žiwa stawnje teke na Dolnu Łužycu. Mjazy 1998 a 2008 jo był jeje pšedsedař. W lěše 2020 su jogo wótnowotki do teje funkcije wuzwólili.

Zespominanje

Gaby kšeli suměrowaš statkowanje Rolanda Martija za Dolnu Łužycu, by ja slědujuce groniła: Póla statkowanja R. Martija za Dolnu Łužycu su wjelebočne, nejwěcej asociěrujomy jogo z literaturu, pak teke z rěcu a pótom z mjeńšynoweju politiku. Roland Marti jo wobglědowař a gódnosař wót wenka, njewótwisny wót žělowego městna a strukturow. Wón jo mógał kritiski a objektivnje glědaš na wšake zjawy a zwuconosci. Mimo cwiblowanja jo Roland Marti pšez statkowanje z Pěšom Janašom prestiž dolnoserbškeje rěcy, literatury a dolnoserbškego luda doceła pówušył. Za to słuša jomu žěk a pšipóznaše. Žycymy jomu hyšči žognowane žywjenske lěta a płodne statkowanje ako slawist!

Citěrowana literatura

- JANAŠ, Pěš; MARTI, Roland (wud.) 2000–2017: Mato Kosyk. Spise. Celkowny wudawk. Budyšin.
- JANAŠ, Pěš; MARTI, Roland (wud.) 2003: Mato Kosyk. Basni = Gedichte = Poems. Chošebuz-Saarbrücken.
- JANAŠ, Pěš; MARTI, Roland (wud.) 2015: Fryco Rocha. A pó zemi libju te strusacki = Und überall flattern Blüten hin. Bautzen.
- MARTI, Roland 1990: Probleme europäischer Kleinsprachen: Sorbisch und Bündnerromanisch. München.
- MARTI, Roland 1992a: Die Sorben – Prüfstein und Experimentierfeld für Nationalitätenpolitik, w: Europa Ethnica 49/1, str. 13–36.
- MARTI, Roland 1992b: Rěčna politika w serbščinje, w: Lětopis 39/1, str. 66–74.
- MARTI, Roland (wud.) 1996: Sauerwein – Girėnas – Surowin. II. Internationales Sauerwein-Symposion. 21.–26. November 1995. Gronau (Leine) – Budyšin/Bautzen – Bórkowy/Burg. Hildesheim etc. (= Veröffentlichungen des Landschaftsverbandes Hildesheim: 7).
- MARTI, Roland 1999: Słowa nimskego pochada w přědnem serbskem pšeložku Nowego testamenta“, w: Lětopis 44/1, str. 67–83.
- MARTI, Roland 2003: Dolnoserbšćina – dwojna mjeńšynowa rěc, w: Lětopis 50/1, str. 95–112.
- MARTI, Roland (wud.) 2004: Mato Kosyk 1853–1940. Materialije přědneje Kosykoweje konference = Materialien der ersten Kosyk-Konferenz = Proceedings of the First

- Kosyk Conference. Wjerbno/Werben, 15.–18.6.2003. Budyšin (= Spise Serbskego instituta; 40).
- MARTI, Roland 2007: ó w dolnoserbšćinje = ó in Lower Sorbian = ó im Niedersorbischen. Saarbrücken (= Phonus Forschungsbericht; 11).
- MARTI, Roland 2018: Dolnoserbšćina: wót póžyconkow z jadneje řecy k póžyconkam z drugeje a slědk, w: WITZLACK-MAKAREVICH, Kai (wud.), Kalkierungs- und Entlehnungssprachen in der Slavia. Boris Unbegaun zum 120. Geburtstag. Mit einem Vorwort von George Thomas. Berlin, str. 115–126.
- MARTI, Roland 2020a: Mjajsobne rozměše słowjańskich řecow z wósebnym žiwanim na serbskej řece, w: MARTI, Roland; POGNAN, Patrice; SCHLAMBERGER Brezar, Mojca (wud.), Intercomprehensio Slavica. Ljubljana.
- MARTI, Roland 2020b: Leben, Sterben und Revitalisierung von Sprachen. Abschiedsvorlesung am 28. Januar 2019. Saarbrücken (= Universitätsreden; 117).